

Tapaustutkimus lapsen yhdyslauseiden kehityksestä

ANNELI LIEKO *The development of complex sentences. A case study of Finnish.* Studia Fennica Linguistica 3. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 1992. 339 s. ISBN 951-717-740-2.

Anneli Lieko luokittelee heti alkuun tutkimuksensa alan: hän on lingvisti, ei psykologi. Tämä on viisas menettely Suomen tiedekarsinain äärellä, mutta muista puhuen se ei päde aivan yleisesti. Esim. Yhdysvalloissa (kehitys)psykologi voi tehdä lingvistisiä havaintoja ja yleistyksiä jopa suomalaislasten aineiston avulla (esim. Kalifornian Berkeleyyssä Howard David Argoff 1976) yhtä luotettavasti kuin joku fennisti. Siksi tuntuu jyrkältä kirjan yleisväite (s. 15), että lingvistit alkoivat kiinnostua lapsenkielestä vasta 1970-luvun puolivälissä. Varhempia lapsenkielen kielitieteellisiä tutkimushankkeita oli pohjoismaissakin.

Vuonna 1970 alkoi kaksi projektia, jotka olivat virinneet lingvistisestä kiinnostuksesta. Ruotsin valtion tuki mahdollisti Tukholman yliopistossa ruotsin kielen morfologiasta väitelleen dosentin, myöhemmän lapsenkielentutkimuksen professorin Ragnhild Söderberghin Barnspråkssyntax-hankkeen, jonka Lieko kyllä ohimennen mainitsee (s. 16), mutta vain aineslähteenä Barbro Lundinin julkaisulle. Tämä on ilmestynyt 1988 Lundissa, jonne Söderbergh oli projekteineen muuttanut muutamaa vuotta varhemmin. Myös Oulun yliopiston suomen kielen laitoksessa niin ikään 1970 virisi Jorma Toivaisen aloitteesta ja toimesta Lapsenkielen tutkimushanke, joka kytkeytyi nimenomaan suomen kielen tutkimukseen ja opetukseen. Tämä projekti arkistoi heti aineistot tutkijoiden ulottuville, tosin vain hanketta johtaneen lehtorin ja yhden tilapäisen tuntiassistentin voimin.

Jo edellisellä vuosikymmenellä toimi Jyväskylän yliopistossa Isto Ruoppilan aloittama projekti, joka tutki kyllä, miten lapsi oppii kielen, mutta kyseessä oli Jean Ber-

kon testin mukaiseen opetukseen liittyvä oppiminen. Tällaisen oppimisen tutkiminen on tietysti myös kielitieteellisesti kiintoisaa tuloksiltaan (esim. että abessiivi on varhain opittavissa), mutta se ei kuvaa suomen kielen spontaania omaksuntaa (esim. abessiivin puuttumista lähes tyystin).

Yksittäisten suomalaislasten kielentutkimukset alkoivat 1960-luvulla tutkijoiden omien lasten seuruna. Seuraavan vuosikymmenen alussa Suomessa syntyneet pääsivät monet otoksiin, nimittäin Oulussa (2 % v. 1972 syntyneistä), Hailuodossa ja Merijärvellä suomea omaksuneet sekä Utsjoella (100 %) saamenkielisille vuonna 1970 syntyneet.

Kun operoidaan luonnollisten tilanteiden aineistoilla, vaaditaan tutkijalta suomen kielen rakenteen ja jopa käytön tieteellistä tuntemusta, jotta päätelmät eivät joudu harhaan. Täkäläiset toiskielisille aineistoiltaan vaikeaselkoisia ne englanniksi painetut tutkimukset Liekoon saakka, joissa suomalaiset esimerkit on vain käännetty englanniksi. Kieltenvälisessä vertailussa on sen sijaan siirretty morfeemien kooditukseen, joka abstrahoi esim. taivutusmorfien funktiot yleispätevällä tavalla (Slobin 1985).¹ Käytetty transkriptio on tarkkuudeltaan foneemista. Sen vuoksi toiskielinen saa lisää hahmottamisvaikeuksia, etenkin kun siis ilmausten morfeemianalyysia ei tehdä. Merkintä on siten ehkä kohtuuttoman epäselvää, koska lapsilla on yksilöllisiä foneemisia vaihteluja eri lailla peräkkäisissäkin ikävaiheissa. Kompromissitarkkuus on epäkäytännöllistä myös äidinkielisille tutkijoille, koska tieturipoiminta ratkaisevasti vaikeutuu, kun morfeemien asun vaihtelu on epäsäännöllistä. Tarkkuus on perusteltavissa vain sillä, että alkuperäisaineistolle ei mainita muuta julkaisupaikkaa tai arkistoa, josta esim. morfologian tutkija voisi sitä hyödyntää. Foneettisiin analyyseihin tarkkuus ei kuitenkaan riitä.

¹ Ainoa ristiriita on huomatakseni suomeen ja esim. unkariin sopimaton »adessiivi»; vrt. Toivainen 1990: 87–91.

Tekijä itsekin kaipaa (s. 21) intonaation merkintää syntaktisen tulkinnan tueksi, mihin olisi ollut kyllä tarjolla malli suomalaislasten otoksen aineistossa: fokuksen merkkinä numerot tai kapiteelikirjaimet tai sananalkuinen plusmerkki, kuten oheisissa lisäesimerkeissä.

Yhdyslauseiden jakautuminen eri ikäkausiiin olisi kaivannut oman taulukkonsa tai yhden sarakkeen liitteeseen 1, josta nyt ilmenevät vain yksityisarkiston sivumäärät kuukausittain (yhteensä 167).

Tutkijan lapsen kieli

Tutkijoiden omien lasten seurua jatkui 1970-luvulla monilla tahoilla. Näihin ylimmän sosiaaliryhmän lapsiin kuuluu tietysti myös Elina Lieko. Varsinkin ulkomainen lukija voi erehtyä hänen taustansa arvioinnissa, ainakin kielen osalta. Toisin kuin esim. Englannissa Suomessa nykyään akateemistenkin lapset puhuvat samaa kieltä kuin ympäröivä sosiaalisesti sekakoosteinen mutta silti eurooppalaisittain vähintään keskiluokkainen väki. Tekijä ei asiaa pohdi, mutta esimerkkilauseiden kielestä voi päätellä, että paikallismurre on jättänyt jälkensä, semmoisiakin piirteitä, jotka ovat jyrkässä ristiriidassa yleispuhekielen kanssa mutta eivät toki erottele sosiaalisesti. Niinpä supistumaverbien siirtyminen tavallisten verbien taivutussarjaan, esim. osin 'osasin' (s. 33), ei selittyne yksin lapsen analogiamuodostuksesta², vaan luontevasti seudun murteesta, jossa tunnetaan ainakin infinitiivi *osaa* 'osata' (tämänkertaisena analogiamallina *ostaa* : *ostin*).

Tutkittavan lapsen asualue on osittain kaksikielistä, ja ruotsin esikuvaa olisi pohdittava erikoisten *jos*-lauseiden yhteydessä samoin kuin luvuksi 7.1.4 otetun *kun*-tapauksen selitykseksi (s. 210; vrt. Plunkett & Strömqvist 1990: taulukko 17), koska

² Molempien mainittujen mukaan analogisesti on kyllä syntynyt Elinalle *alkaa*-verbin imperfekti *alin* 'aloin' (s. 104).

Kirjallisuutta

näitäkään ei mielestäni voi pitää suomen yleispuhekielen piirteinä. Sivun 256 alahuomautuksen 14 väite, että mainitunlainen epäsuoran kysymyslauseen korvike on tavallinen puhesuomessa, yleistää liiaksi ja pätenee juuri kaksikielispohjaisen väen kieleen.

Miksi kieli mutkistuu?

Tekijä olettaa, että koska kognitionkehitys etenee universaalissa järjestyksessä ja koska tämä järjestys heijastuu kielenkehitykseen, jo implisiittisten yhdyslauseiden pitää lapsenkieleenkin ilmaantua tässä universaalissa järjestyksessä (s. 48). Semanttis-kognitiivinen mutkikkuus on selityspohjana. Yleensä Lieko nojaakin kognitiiviseen helppouteen ilmaantumisjärjestystä selittäessään, mutta aivan oikein unohtaa tämän puolen pohtiessaan perin harvinaista ennen kuin -lauseita (s. 125–128), vaikka muissa kielissä *before* tietysti on hyvin keskeinen. Tämä kielikohtainen ristiriita ansaitsisi enemmän pohdintaa. Myös muiden kuin syntaktisten seikkojen omaksunta kannattaa ottaa tarkasteluun. Miten mainittu teoria sopii suomen mutkikkaaksi mainittuun sija- ja muuhun suffiksijärjestelmään? Yleisesti kielitiede on luopunut nojaamasta kompleksisuuteen, koska ainakaan generativistien kannalta katsoen transformaatioiden määrä ei selitä ymmärtämisnopeutta eikä myöskään omaksuntaa.

Kysymys ei lienekään siitä, että lapsi etsisi merkkejä semanttis-kognitiivisesti yhä mutkikkaammille universaaleille käsitteille, kuten tekijä päättelee (s. 314), tai että käsitekehitys määräisi grammaattisten muotojen ilmaantumisjärjestyksen, kuten Lieko s. 22 ja Slobin vielä 1985 esittävät.

Suomen morfologian omaksunta osoittaa, että ratkaisevana tekijänä on yksityinen kieli itse. Kielemme ohjaa lapsen käyttämään suffikseja varhemmin ja huomioimaan asioita ja suhteita eri tavalla kuin esim. Euroopan paremmin tunnetut kielet. Slobin (1991) on muotoillut tämän näkökulman sanomalla, että lapsi »ajattelee puhuakseen»

(»thinking for speaking»). Lapsi siis kuuntelee ja ajattelee, mihin kieltä (ilmauksia) käytetään ja mistä on kieltä sekä minkälaisia ilmauksia käytetään mihinkin tarkoitukseen.

Suomen kielen tutkijat voivat siis palata kielikohtaiseen tarkasteluun. Tähän ei ole ilmeisesti kukaan rohkaissut, koska tekijän tavoitteidenasettelussa ei näy tutkittavan kielen erikoisluonne (s. 21–23). Metodisiin se ei myöskään ole vaikuttanut. Sen sijaan psykologian toteamat lapsen kognitiiviset kyvyt tuntuvat Liekon tekstissä kovin varmoilta. Näiden luonne pitäisi asettaa kyseenalaiseksi (yhtä reippaasti kuin esim. s. 194 tehdäänkin); muuten lapsenkielentutkimus on vain *ancilla psychologiae*.

Mitä enemmän ilmauksessa on osatekijöitä, sitä harvinaisempia piirrekimput ovat. Mitä harvinaisempi ilmaus, sitä vähemmän varsinkin lapsi tarvitsee sitä. Morfologiasta on näyttöjä, että mutkikaskin ilmaantuu, mikäli on pakottava tarve, esim. Oulunotoksen Riikalle iässä 1.8 liittotempus, melkein pluskvamperfektikin. Aaron Bar-Adon huomautti 1971, että kaksisanavaiheen lapsi tuotti tarvitessaan 9 morfeemin ilmauksen. Suomalaislapsi samassa vaiheessa iässä 2.2 tuotti adversatiivisen parilauseen, siis konnektorittoman yhdyslauseen, kun oli kerrottava todella vakavasta tositalanteesta: »tahko kaatui; pappa kiinni» (= 'tahko oli kaatua [päälleni], mutta isoisa otti sen kiinni'). Normaaleissa akateemisissa kotioloissa ei tällaisiin tilanteisiin välttämättä jouduta satojenkaan tuntien seuruun aikana.

Oletus, että perin mutkikkaat rakenteet ilmaantuvat aikanaan kuin luonnonlain pakkotamina, on liian kaavamainen. Koska on kyseessä älyllisen olennon viestiminen, kieli hahmottuu paitsi kykyjen myös tarpeiden mukaan. Lapsi ei käytä kieltä psykologisten rajoitustensa kahleissa: hän ei vaikene, kun tulee mutkikkuusraja vastaan. Mikäli viestimispakko painaa, lapsikin aina toteuttaa ilmauksensa. Hän käyttää sitä sanaa, jonka jo tuntee ja joka sopii parhaiten tarvittavan käsitteen edustyypiksi, vaikka epäileekin, että se ei liene oikea sana. Sama koskee ilmausrakenteita. Kun kaksi asiaa, proposi-

tiota, on nivottava yhteen, jotta sanoma täyttäisi tehtävänsä, lapsi voi siis hätälanteessa ylittää itsensä. Ei ole helppo tutkia, onko tämä kenties sääntö eikä vain poikkeus.

Tekijä epäilee, että konnektorit eivät ole olennaisen tärkeitä, ja toteaa, että puhekielessä ne ovat enimmäkseen painottomia ja foneettisesti redukoituneita (s. 34). Kun tarkoitetaan suomea, mainitut perusteet kaipaavat selitystä. Foneettisesti redukoituneena voinee pitää esim. *ko*-konjunktiota mutta vain kielihistoriallisesti. Nykyisissä aluekielissämme se on foneettisesti yhtä kiinteä kuin muukin taajaan puheessa toistuva sana, ja funktioiltaan se varmaan on niin ikään vakaa vaikka poikkeaaakin yleiskielen etymologisista sukulaisistaan tehtäväkenttensä laajuuden suhteen. Lausefoneettinen painottomuus ei todista kielenaineksen merkityksettömyyttä esim. syntaksin kannalta (tekijä toisin s. 78). Sanansisäisten painosuhteiden on kyllä esitetty helpottavan affiksien omaksuntaa, koska turkissa nämä ovat säännöllisesti painollisia, itsenäisiä tavuja ja lapset alkavat taivuttaa sanoja varhain (Slobin 1985: 1164). Suomessa kuitenkin suffiksit ovat varsin erilaisia, esim. painottomia ja usein tavua muodostamattomia, mutta lapset silti käyttävät niitä korrektisti yhtä varhain (viimeksi Toivainen 1990: 121–125).

Itse yhdyslauseiden ryhmittely ja erittely on asiantuntevaa ja kriittistä. Semanttista tulkintaa edellyttävä luokittelu on aikuiskielen mukaista ja siten yleensä korrektia vaikka lapsen kannalta toisinaan ehkä liian optimistista. Kun äiti tutkijana selittää lapsensa kieltä, ei mielellään ryhdy peukaloimaan ratkaisuja, etenkin kun lapset tekevät hämmästyttävän vähän virheitä (minkä tekijä toteaa Elinan osalta s. 102). Puhekielen kannalta korrekti tulkinta voi poiketa yleiskielen kieliopista. Toisinaan kaipaisi lisää aineistoa tai ainakin kommentointia jo ennen julkaistuista tapauksista.

Itse analysointi osuvaa

Implisiittiset yhdyslauseet ovat luontevana välivaiheena varsinaisiin merkittyihin lausepareihin mentäessä. Lapsen ja tämän ympäristön kielen perusteellinen tuntemus auttaa ratkomaan, onko sidos jo niin kiinteä, että ei ole enää kyse saman tekstin irrallisista virkkeistä, vaan samaan kontekstiin ja samaan teemaan kuuluvista erillisistä ilmauksista. Koska sivulle 43 on poimittu erään toisen suomalaislapsen esimerkki, voisi pohtia myös Oulun-otoksen Riikan puhunnoksia, jotka ovat ilmestyneet painetuinkin (Toivainen 1980: 267, 1990: 80–81):

Haastattelija: Oliko siinä kynttilöitä kuusesa jouluna?

Riikka 1.8: *oli. palamassa. . . . pala-massa. isi +laittanut. isi on +laittanut.*

Kaksi verbillistä peräkkäisilmausta sopii luontevasti yhdyslauseeksi, jonka merkitys on 'kynttilät olivat palamassa, koska isä oli laittanut ne kuuseen'.

Additiiviset päättely-yhdyslauseet ovat silloin kiistanalaisia, kun jälkilause koostuu vain yhdestä sanasta, joka on rinnasteinen edellisen sanan kanssa, esim. *tule uamaa maitoo 0 pullaa* = 'come to eat[!] milk 0 bun' (s. 50). Elinan (iässä 2.2) käyttämä formula vastaa monista murteista, myös Uudeltamaalta, tuttua hoivasanaksi kiteytyntä voileivän nimitystä *voitaleipä(ä)* (1980: 130), mikä puoltaisi mieluummin sanaliitto- kuin yhdyslause-tulkintaa myös muissa konnektorittomissa tapauksissa. Tähän ongelmaan puuttuu Argoff (1976: 201–203) pohtiessaan helsinkiläispojan (Tuomas 1.9) rinnastuksen ja alistuksen tapauksia.

Additiivisten yhdyslauseiden konjunktioksi ilmaantuu *-kä* kahden ja puolen vuoden iässä (s. 71–73). Seuraava katkelma osoittaa, että ainakin emfaattinen kieltovastaus voi ilmaantua puoli vuotta varhemmin (1980: 268–269).

Kirjallisuutta

Riikka 1.11: *en puhalla.*

Äiti: oletko sinä nyt niinkuin +lopettanut
koko homman?

Riikka: *en-ole. enkä puhalla.*

Äiti: ei sitä tarvikaan puhaltaa.

Riikka: *en.*

Kyseessä on kieltoverbin liitekonjunktion (merkityksen 'ja ei') muuttuminen tähden-nyistä tarkoitavaksi liitepartikkeliksi (merkitykseen 'eipä, eipäs'), minkä tekijä on kyllä havainnut Elinan kielestä (s. 80).

Seuraava (ja kumpikin s. 104 mainittu) *kun*-lause vastaa kyllä funktioltaan aikuis-kielen konsessiivista *vaikka*-lausetta, mutta ehkä kävisi myös temporaalitulkinta (*het*-sanana tukemana).

Elina 3.3: *kun* sä keitit luakaa nii heti mä
aukasin tän pananin ja alin
»syämää.

Silloin kun tulkitsija luopuu kielenaineeksista ja päätelee ulkoisista seikoista asioita, luokittelu koskee helposti maailmaa, tietämystämme, ei kieltä. Niinpä konsekutiivisen ja finaalisin *että*-konjunktion eroa pohdittaessa lopulta vedotaan kontekstiin (s. 144). Lapsi ei varmaan kykene suhteuttamaan noita ehkä havaitsemiaan eroja aina-kaan kieleen. Tosin mainitaan, että konsekutiivinen on luonteenomaisesti menneen ajan tempuksessa, mutta tarkoituksellisesti enimmäkseen »futuurissa» (s. 145).

Niin mutta -vastauksellaan lapsi hyväksyy edeltävän, usein aikuisen esittämän proposition tekijän mukaan osittain (s. 100). Ehkä paremminkin *niin* viittaa koko esitettyyn proposition ottamatta kantaa; kyseessä on tosiaan demonstratiivipronomini *se* + MON + INSTR 'kaikki sillä tavalla', »mutta»...

Turhaan tempuksista

Lapsen temporaalisia yhdyslauseita käsitellessään luvussa 5 Lieko uhraa lukuisia sivuja verbintaivutuksen temporaalimuotojen varhempaankin esiintymiseen. Hän nojaa yhteen lähteeseen, Richard M. Weistiin. Si-

vulla 131 väitetään, että suomalaislapset alkavat käyttää perfektitempusta jo iässä 2.4. Tieto ei perustu primaarilähteeseen (esim. Toivainen 1987) ja onkin aivan väärä! Se on siltään otettu Weistiltä (1989). Mainittu ikä 2.4 tarkoittaa otoksen mediaanilasta, ja ensiesiintymät ovat kahdeksan kuukautta varhempia, iästä 1.8 – silti täysin kiistattomia³.

Tempuksia laajasti esitellessään s. 134–135 Lieko mainitsee Weistin (1989) aikaratat, joihin hän vertaa omia yhden lapsen havaintojaan. Miksi ei verrata suomalaisiin aineistoihin, joista edellä oli puhe ja joissa nimenomaan operoidaan yli 20 lapsen otoksen mediaanilla tai keskipuoliskolla eli kuudennella ja kahdeksannellatoista lapsella? Tätä suosittelevat myös Aurélien Sauvageot (*Bulletin de la Société de Linguistique de Paris* 1982 s. 300–301) ja Patrick Griffiths (*Journal of Child Language* 1985 s. 692).

Suomen tutkimusta koskeviin lähteisiin tekijä on suhtautunut välinpitämättömästi, mikä näkyy ensinnäkin siitä, että niihin viitataan yleensä loppuviitteissä, joita on vaikea löytää, koska ne ovat kunkin luvun perässä ja juoksevan sivuotsikoinnin puutteessa tämän paikka on katsottava sisältöluettelosta. Vakavampia ovat referointivirheet. Sivulla 139 tekijä kertoo, että Elinan ensimmäiset perfektimuodot ilmaantuvat iässä 2.1 apuverbittöminä, mutta väittää, että samaa on havaittu ennenkin. Mainituksa lähteessä (Toivainen 1977) sanotaan päinvastoin: »The perfect may frequently occur without its auxiliary, e.g. in short responses, but from the first occurrences on-

³ Varhemmasta viitteestä 12 sivulta 139 mainitut tiedot kyllä löytyvät, mutta pluskvamperfektin osalta edelleen mainitaan vain mediaani-ikä 4 vuotta, kun täysin korrekrit ensiesiintymät ovat lähteen mukaan iästä 2.7 alkaen. Ks. Toivainen 1977, 1980: 75–79, 1987. Tämä oikea tieto ja koko näkökulma on päässyt maininnaksi kyllä *Journal of Child Language*en (ks. Gathercole 1986: 537–). Etenkin 1987 pohdin temporaalikategorioiden jakoa lapsenkielen ja nimenomaan suomen omaksunnan kannalta.

wards every sample also contains cases of the full perfect formation.» Näyttönä on viiden lapsen perfektit alkaen Riikalta iästä 1.8 (mts. 150–151). Mainitussa toisessa paikassa (1980: 75–76) osoitetaan, että kaikilla yli 20:llä lapsella paitsi Sannalla oli ikään 2.4 mennessä tai myöhemmässä ensiesiintymänäytteessä tämä tilanne: apuverbillisiä oli selvästi enemmän. Tekstissä esitetään myös selitys suomen erikoisuuteen; päinvastaisia havaintoja oli tehty englannista, esim. Werner F. Leopold 1949 ja Roger Brown 1973.

Lieko vertaa muihin kieliin, yleensä kuitenkin vain englantiin, pohtimatta järjestelmien eroa. Niinpä hän käsittelee *mutta*-sanaa täysin rinnasteisesti *but*-sanan kanssa (s. 102). Rinnastaessaan *ennen kuin* -konjunktion *before*-sanaan hän tulee viesti-neeksi, että Elina käytti suomessa suhteellisen harvinaista ilmausta jo iästä 3.1 alkaen mutta että Weistin mukaan monissa kielissä lapsilla esiintyy *before*- ja *after*-sana vasta neljän ja puolen vuoden vaiheilla (s. 125–126). Suomalaisen ja muiden lasten ikäero edellyttäisi pohdiskelua rinnastuksen oikeutuksesta. Oulun-otoksen näytteet nimittäin myös viittaavat melko varhaiseen käyttöön. Adverbi on sattunut puheeseen ennen kolmen vuoden ikää, esim. Mikalla 2.10: »se +*ennenkin* on tullut» (1980: 256). Hieman hapuileva yhdyslausetapa näkyy seuraavasta 3.7:n ikäisen kanssa käydystä keskustelusta, joka on samasta otoksesta (Oulun yliopiston lapsenkielen arkistosta):

Tallentaja: Oletko sinä ollut ulkona tänään?
Sanna 3.7: en minä ole vielä kerennyt
(*ennen*) *kuin* me ollaan herätty.

Seuraava *jos*-lause, jota Lieko (viitteessä 19 s. 197) aivan oikein pitää kehysrakenteena eikä konditionaalisenä yhdyslauseena, voi perustua Oulun paikallismurteeseen. Tässä *jos*-konjunktio lienee säilyttänyt *jo(ka)*-sanan *s*-latiivin tulotilafunktion *s* 'siihen pyrkien että'.

Mari 2.8: minä etsin *jos* täältä löytyy joku +sivu vielä.

Mari 2.8: ja tuo on mennyt veteen katso-
maan *että onko* siellä +kaloja.

Toinenkin paikallismurteen kannalta normaali ratkaisu esiintyy Marilla samassa näytteessä (1980: 233). Yllä olevista jälkimmäinen rakenne ei voi olla muuta kuin puhe-suomen lähtöä ja siinä on todella objektikomplementti, jona Lieko (mp.) pitää edellistä *jos*-lausetta, vaikka todellisudessa sen kehyslauseen »etsinnän» kohteena ilmeisesti oli kuva ja sivulause luonnehti vain etsinnän puitteita.

Konditionaalinen ja *jos*-lauseen kontrafaktuaalinen käyttö tuli esiin Oulun-otoksen harvassa seurussa. Lieko olisi voinut (esim. s. 177–179) lukea Toivaisen (1980) aineistoliitteen sata sivua (203–302) ja kommentoida ainakin seuraavaa Mikan (2.10) virkettä (ks. myös mts. 40), jonka foneettinen asu osoittakoon ylärivin morfeemisen merkinnän verrattomuuden hakasulkeissa olevaan mm. tekijän käyttämään foneemiseen nähden:

Mika 2.10: *mutta jos ei ollut lehtiä, näissä ei olisi ollut suuta eikä nokkaa, niin silloin ne ei puhuisi.* [*mutta joss-eij-ollul lehtejä le... näissä eij-ois ollus suuta eikä nokkaa nii sillo ne ei puhus.*]

'mutta jos ei olisi ollut (puun)lehtiä, näissä (lumiukoissa) ei olisi ollut suuta eikä nenää, niin silloin ne eivät voisi puhua.'

Relatiivilause ja sen vaste

Relatiivilauseiden ilmaantuminen on universaalisti katsoen vaikeaselitteistä. Lieko on koennut taulukkoon 18 (s. 204) kahdeksasta kielestä ilmaantumisiät ja pyrkii selittämään suuren vaihtelun aineiston erilaisella tallentamisella tai jopa retoriikan yksilöllisyydellä. Varsin erilaiset suomalaislapset ovat kuitenkin yhtäläisiä: Itkonen 1977, Lieko 1992 ja Oulun-otos tarjoavat ensiesiintymän iästä 2.5, esim. Marko 2.5: »*ne-on +pakettiauto joka ne +seisoo.*» Tällä kertaa ruotsi (toisin kyllä kuin tanska ja norja) osoittaa selvää etevämmyyttä, mitä

Kirjallisuutta

todistavat Strömqvistin lapset jo iässä 2.0 (Plunkett ja Strömqvist 1992: 514–521), esim.

Markus 2.0: *vad är det som sticker upp där*
Markus 2.0: *en sån gubbe som ramlar*

Kun suomi eroaa ruotsista, yleensä on kysymys kielitypologian erosta. Niin tälläkin kertaa, koska suomen seurana on jälleen turkki, jossa määrite on aina pääsanansa edellä ja jonka tuoreissa aineistoissa ei ollut ainoakaan relatiivilauseen esiintymää ikään 2.4 mennessä. Myös Slobin nojaa otokseen, joten turkissakaan ei voi olla kyse yksilöllisestä vaihtelusta.

Relatiivilauseen sijaintia pohtiessaan luvussa 7.1.7 Lieko joutuu toteamaan suomen erikoisuuden: suomalaislapsi suvaitseekin subjektin jälkeen relatiivilauseattribuutin toisin kuin esim. ruotsi, saati turkki. Kyseessä on kuitenkin aina predikatiivisubjekti (Denison 1957), jota lapsenkielentutkimuksessa – edellisessä Helsingin-väitöksessä – on käsitelty predikatiivin tai objektin kaltaisena komplementtina (Toivainen 1980: 13) ja näin kuvaus on yksinkertaistunut (opponentin ja kritiikin vaientaen), kun myöskään partitiivisubjektia ei enää tarvita.

*

Semanttis-kognitiivinen kasvu on lapselle välttämättömyys: kuinka se voisi taantua? Sen sijaan puhdas kielenseikka, esim. ilmausten keskipituus – jota myös luultiin grammaattisen ja pragmaattisen mutkikkouden osoittimeksi – voi lyhetä. Tämä selittyy juuri lapsen aktiivisesta kielentarkkailusta: noin 3 vuoden iässä (tai varhemminkin, kunhan ilmausten keskipituus on 3 morfeemia) suomalaislapsi oivaltaa, että esim. yksinkertaiseen kysymykseen vastataan yhdellä sanalla ja painottomia selviöitä ei merkitä puheeseen lainkaan. Siitä selittyy myös usein todettu omaksunnan virheettömyys.

Tarpeeksi kauan kestävässä seuruussa työ kiittää tekijäänsä. Kehityksen näennäiset aallonpohjat tasautuvat hieman odotel-

lessä. Anneli Lieko on tieteellisesti tallentanut Elinansa tuhannet lauseet tämän kokemisissa tilanteissa. Tuloksena on paitsi ainoalaatuinen henkilöhistorian dokumentti, myös ajankuva mutta ennen kaikkea aineslähde, joka tuntuu kovin paikalliselta, vaikka siitä voi ammentaa raikkaasti eriteltyä suomen kielen pohjavettä.

JORMA TOIVAINEN

LÄHTEET

- ARGOFF, HOWARD DAVID 1976: The acquisition of Finnish inflectional morphology. Painamaton väitöskirja, University of California, Berkeley.
- BAR-ADON, AARON 1971: Primary syntactic structures in Hebrew child language. – Bar-Adon, A. ja Werner F. Leopold (toim.) Child language. A book of readings. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey. S. 433–472.
- BROWN, ROGER 1973: A first language: the early stages. Cambridge University Press, Cambridge.
- DENISON, ROMAN 1957: The partitive in Finnish. Suomalaisen tiedeakatemian toimituksia B 108. Helsinki.
- GATHERCOLE, VIRGINIA C. 1986: The acquisition of present perfect: explaining differences in the speech of Scottish and American children. – Journal of Child Language 13 s. 537–560.
- GRIFFITHS, PATRICK 1985: [Review:] J. Toivainen (1980). – Journal of Child Language 12 s. 691–707.
- ITKONEN, TERHO 1977: Lapsen kielenoppiminen. Opuscula instituti linguae Fennicae, Universitas Helsingiensis, 58. Helsinki.
- LEOPOLD, WERNER F. 1949: Speech development of a bilingual child. A linguist's record. Vol. III: Grammar and general problems in the first two years. Northwestern University Press, Evanston, Illinois.
- PLUNKETT, KIM – STRÖMQVIST, SVEN 1992: The acquisition of Scandinavian lan-

- guages. – Slobin, Dan I. (toim.) *The crosslinguistic study of language acquisition*. Vol. 3 s. 457–556. Erlbaum, Hillsdale, New Jersey.
- SAUVAGEOT, A. 1982: [Comptes rendus:] 124. Jorma Toivainen (1980). – *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris* LXXVII s. 300–301.
- SLOBIN, DAN I. 1985: Crosslinguistic evidence for the Language-Making Capacity. – Slobin, Dan I. (toim.): *The crosslinguistic study of language acquisition*. Vol. 1–2 s. 1157–1256. Erlbaum, Hillsdale, New Jersey.
- 1991: Learning to think for speaking: native language, cognition, and rhetorical style. – *Pragmatics* 1 s. 11–25.
- TOIVAINEN, JORMA 1977: The use of past time verb forms by Finnish children in their second and third years as a reflection of their temporal cognitive abilities. – Drachman, G. (toim.): *Akten der 3. Salzburger Jahrestagung für Linguistik (Psycholinguistik)*. Salzburger Beiträge zur Linguistik 4 s. 143–156. Neugebauer, Salzburg.
- 1980: Inflectional affixes used by Finnish-speaking children aged 1–3 years. SKS 359. Helsinki.
- 1987: Kielen ikäsuhteet ja lapsi. *Sananjalka* 29 s. 37–54.
- 1990: Acquisition of Finnish as a first language: general and particular themes. *Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja* 35. Turku. [Ilmestyy teoksessa Slobin, Dan I. (toim.): *The crosslinguistic study of language acquisition*, Vol. 4. Erlbaum, Hillsdale, New Jersey. Painossa.]
- WEIST, RICHARD M. 1989: Time concepts in language and thought: filling the Piagetian void from two to five years. – Levin, I. ja Zakay, D. (toim.): *Time and human cognition: a life-span perspective*. *Advances in psychology* 59 s. 63–118.